

Posudek diplomové práce Kateřiny Urbanové

Čtenářské sebepojetí a subjektivní zkušenost tzv. nečtenářů v 5. ročníku ZŠ

1. Koncepce práce

Kateřina Urbanová předkládá v mnoha ohledech průkopnickou diplomovou práci zkoumající postoje, prožitky a návyky dětí, jež byly svými vyučujícími označeny za nečtenáře. V oblasti rozvoje dětského čtenářství lze jen těžko navrhnout společensky záslušnější výzkum. Pokud je mi známo, tematicky se jedná o první práci svého druhu v českém prostředí, v daném metodologickém pojetí i mezinárodně.

Autorka uskutečnila osmnáct polostrukturovaných hloubkových rozhovorů se žáky 5. ročníku ZŠ, v nichž využila sadu kreativních pomůcek vyvinutých výhradně pro tento účel. Ve výzkumu nastavila apriori nehodnotící partnerskou atmosféru v duchu soudobých mezinárodních trendů práce s dětmi. Jak je dobře vidět z odborné rešerše, ale i z dat samotných, je u nás takový přístup k dětem nesamozřejmý, a účast na výzkumu tak mohla participanty výrazně obohatit i nad rámec bezprostřední interakce.

Teoretická a praktická část práce mezi sebou komunikují, nejde o nahodilou kombinaci, ovšem teoretická část místy zabíhá do detailů zcela mimo hlavní téma, například v exkurzu o pubescentním období (s. 18-20). V *Závěrech pro praxi* (s. 67-68) naopak postrádám návrhy na školní využití autorčiných kreativních pomůcek a jejího způsobu tázání. Takový obsah by plněji vytěžil jedinečnost předkládané práce a učitelům a žákům by prospěl více než např. obecné závěry o nutnosti povzbuzovat lásku ke čtení.

Hodnocení: A

2. Metodologie

Metodologie sběru dat je nejsilnější stránkou práce. Autorka připravila scénář rozhovoru a prototypy kreativních pomůcek v podobě obrázkových karet, figurek či emotikonů, jež umožňují reflektovat niternou zkušenost dětem různých úrovní čtenářské či obecně verbální zdatnosti. Autorka příkladně vysvětluje jednotlivé kroky, čímž otvírá možnost replikace výzkumu. Etické ohledy na děti coby zranitelnou skupinu a dynamika moci plynoucí z učitelské role autorky nejsou předmětem samostatného oddílu, vystupují však jasně napříč

popisem výzkumného postupu (např. „Žádná odpověď nebude špatná nebo dobrá, jde mi jen o to, abych zjistila, co si děti ve tvém věku myslí...“, s. 32). Zásadnější etické pochybení zato shledávám v tom, že autorka neanonymizovala přiložený formulář informovaného souhlasu.

Metodologie zpracování dat stojí na silně kvantitativním základě, což je u takto bohatých kvalitativních dat překvapivé. Odráží se to i ve velkém počtu výzkumných otázek (celkem šest otázek, s. 26). Autorka se sice odvolává na principy reflexivní tematické analýzy, jak je popisují Braun & Clarke (2006), neprovádí však bohužel odpovídající redukci dat. Výsledkem je tedy spíše široce popisná než hloubková kvalitativní analýza. Zvolený postup je ale naplněn konzistentně a precizně, autorka do něj musela vložit značné množství času a v určitém ohledu tím asi i rozšířila potenciální okruh čtenářů, pro něž je práce relevantní.

Hodnocení: A-

3. Práce s odbornou literaturou

Odbornou literaturu autorka efektivně sumarizuje, přehledně odděluje citace od parafrází a vlastního výkladu. Kombinuje širokou škálu zdrojů od autorů z různých oborových tradic. Mám ale výhrady k nedostatečně kritickému pojetí rešerše, které patrně pramení ze snahy zahrnout co nejvíce zdrojů. Autorka tak pracuje mj. s poznatky o čtenářství ze 70. až 90. let 20. století, navíc místy metodologicky nedostatečně definovanými (s. 19). Proč by např. paušalizující tvrzení, že mezi 80. a 90. lety 20. století adolescenti upustili od poznávacích zájmů ve prospěch čiré relaxace, měla mít význam pro synchronní práci z roku 2024, kdy navíc čistě textové komunikáty zastávají mnohem méně prominentní úlohu než dříve? Nekritické převzetí takovýchto zjednodušení od Lederbuchové (2004) a jiných autorů jde přímo proti deklarovanému étosu citlivosti vůči dětské zkušenosti a individualitě. Také je nasnadě, že společenskovední data z předrevoluční doby byla nutně ovlivněna silně normativním kontextem, v němž vznikla. Dále v práci s odbornou literaturou místy nacházím formální přehlédnutí (na s. 67 je např. Poláková a kol. citováno jen jako „Poláková“, Wolfová jako „Woolfová“) a upozorňuji, že na klíčové autorky Virginii Braun a Victorii Clarke nelze odkazovat jako na „Brauna a Clarka“ (s. 41).

Hodnocení: B-

4. Formální úroveň práce

Práce je napsána velmi solidním odborným stylem. Autorka funkčně člení kapitoly a zapojuje vizuální prvky. Oceňuji grafické zvýraznění výčtů a vyobrazení pomůcek, jakož i vesměs vysokou přesnost autorčina vyjadřování a její schopnost relativně jednoduše postihnout komplexní jevy.

Hodnocení: A

5. Celkové hodnocení

Práci považuji za promyšlenou, společensky prospěšnou a inovativní. Autorka přinesla do českého prostředí nový přístup k tématu dětského (ne)čtenářství a provedla velice rozsáhlý a zároveň kreativně pojatý empirický výzkum. Text jednoznačně dostává nárokům na diplomovou práci, navzdory některým výtkám ho hodnotím celkovou známkou „výborně“.

6. Závěrečné otázky

Před obhajobou bych vyzvala autorku k reflexi nad následujícími otázkami:

- a. Jaké využití svých pomůcek a způsobu tázání by navrhla pro výukovou praxi a za jakým účelem?
- b. Na která z mnoha kvalitativních témat z její široce pojaté analýzy by se měl podle ní zaměřit případný hloubkový výzkum a proč?

V Praze dne 30. května 2024

Dr. Anežka Kuzmičová

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

FSV UK